

Inperialismoa eta armagintza

Joseba Tobar-Arbulu

Ekonomi zientzia, jende guztiak dakikeenez, ez da ari sistema naturalen garapenaz, sistema sozialen garapena zuzentzen duten legeez eta joerez baizik. Sistema sozialak, sistema fisiko edo kimiko bat ez bezala, eragile sozialen menpeko dira, berauen balorazioek sistema sozialetan bertan eragin handia daukatelarik. Honek ez du esan nahi zientzia sozialak, ekonomi zientzia barne, zientifikoki ezin azter daitezkeenik. Ez eta teoria eta hipotesi sozialak espekulazio hutsak direnik ere —literatur kritika den modukoa—. Aitzitik, teoria ekonomikoak egiaztatu egin behar dira datuekin. Teoria eta esperientzia ados egon behar, hauxe bait da metodo zientifikoaren erregela nagusia.

Sistema neoklasikoaren arabera, merkatua konpetentziaduna da, hau da, enpresa txiki askoduna. Merkatuan erosle eta saltzaile asko egonik, inork ez dauka botererik prezioak kontrolatzeko. Konkurrentzia dagoenean, prezio-ekarpena inbertsonal bihurtzen da, edozein partehartzailearen boteretik kanpo. Honela, oreka bat lortzen da, non jende guztiak enplegua izango lukeen. Merkatua tresna erregulatzailea besterik ez da.

Keynes-en ekarpena

1930.urteetan Depresio Handiaren garaian ikusi eta onartu zen lehen aipatutako oreka, langabeziaren kopuru batekin egon zitekeela. Hauxe izan zen Keynes-en emaria. Keynes-en ustez, gizabana-koek eta enpresek aurrera lezakete eta ez gasta. Orduan oreka egon zitekeen ez prezioak jaitsiz —Keynes merkatu konkurrentziadunarekin ados zegoen—, produkzioa beheratuz baizik, hots, langabezia sortuz. Berak, erosteko eskasaldi bat egon zitekeela mantendu zuen.

Zer egin zitekeen orduan? Enplegu osoaren mailan edozein aurrezki-demasia egokitzeko, gobernua berak mailegatu eta gastatu beharko luke. Hauxe izan zen erremedio keynesiarra, politika fiskal izenarekin ezagutzen dena. Politika fiskalak gobernuaren aurrekontua erabiltzea esan nahi du. Gobernuak jendeari bankuetatik mailegatzea ezin eragin dionean, horrela dirua gastatu eta eskaria eta ekonomia zuzpertzeko, gobernu bera ari da dirua mailegatzeko eta gastatzen. Honek zera segurtatzen du, dirua mailegatu eta gastatu egiten dela. Alderantziz, inflazioa kontrolatzeko, zera pentsatu zen, zerga gogorragoek jendea aldentu egingo zutela bere dirua gastatzetik eta gastu publikoak gutitzeak gobernu eskaria gehitzetik gordeko zuela. Honela, bada, gobernuak aurrekontua erabili dute eskari osoa edo erantsia erregulatzeko eta langabeziari (edo eta, kasuon arabera, inflazioari) aurre egiteko.

Hori izan da, eta da, teologia ekonomikoak irakasten duena.

Keynesianismo militarra

John Maynard Keynes-i jarraituz, 1930.az geroztik onartua zen gobernuak ekonomian parte hartu behar zuela, zergek estali ez zituzten gastu *zibilen* gehitzeaz eskaria erantsi edo osoaren hutsunea betetzeko. Horrela, ezaguna ez bada ere, Hitler-ek, 1933ean Keynes-ek proposaturiko bidea urratu zuen, lan zibiletan inbertsioak eginez. Geroago, bere asmo inperialak betetzearren, gastu militarretan ahalegindu zen. Gastu militar ikaragarri horiek, Alemaniako langabezia amaitu egin zuten, nahiz eta inflazio handia sorterraziz lortu, zeren eta gastuok ez bait ziren ez inongo eta ez inolako merkatu-mekanismoren pean egon. (Diogun, hauxe bera

izan zela langabeziari aurre egiteko erremedio keynesiarraren hondamendia. Lehendabizi, inflazioa gerra-denborako ondorio berezi bat zela pentsatu zen. Gerlan erabilitako politika ekonomikoak, politika fiskala hain zuzen ere, bake-denboran ere erabil zitezkeela uste zen. Gaur egun, hala ere, langabezia eta inflazioa herri garatu eta industrialdu guztietan ezagutzen da. Beraz langabeziarekin eta inflazioarekin aritzeko eta beraiei aurre egiteko, Keynes-ek emandako arauak ez dute gehiegi balio.)

Bitartean Bigarren Mundu-Gerra ezagutu zen. Hitler-en inperioaren kontra jotzeko, beste herriek ere gastu militarrek gehitu egin zituzten. Gastu militarrek izugarriak izan ziren. Gastu horiek Keynes-ek emandako neurriak erabiliz sortu ziren. Harrez gero, keynesianismo militarraz hitz egin daiteke, egoera berri honi izena edo emateko.

Sistema ekonomikoaren garapena

Ekonomi zientzia neoklasikoak sistema ekonomikoaz ematen zuten adierazpenak, ez zituen arazo berri batzuk esplikatu, zeren ekonomia, konplexuagoa bilakatu bait zen. Lehengo ekonomia konkurrentziadun hura, monopolio- eta oligopoliodun bihurtu zen. Neoklasikoek monopolio eta oligopolioaren kasuak merkatuaren akastzat, salbuespentzat hartu bazituzten ere, oligopolioek ekarritako aldaketa ikertu beharra zegoen.

Monopolio eta oligopolioen garapenarekin, enpresa erraldoi gutxi batzuek zenbait produktu hornitzen dute. Korporazioek, handi eta boteretsu izanik, ahalmena daukate beren produktu-prezioetan edozein gastu sartzeko. Berauek, amankomuneko edo taldeko interesak defendatzen dituzte. Beraz, egoera berri honek, merkatuaren funtzionamenduari oinarritzko aldaketa ekarri dio. Izan ere, herri industrialdu guztietan, korporazio handiez ondasun eta zerbitzuen %50a hornitzen dute gutxi gorabehera. Beraz sistema ekonomikoa bi zatitan banatzen dela esan daiteke. Azpisistema batean, korporazio handi gutxi batzuk daude, bestean enpresa txiki anitz. Ekonomiaren parte handi batean, erdian hain zuzen ere, merkatuaren erregulazio inpersonalak, leku utzi dio korporazioen botere erregulazaitelari. Esate baterako, Estatu Batuetan produkzio pribatu guztiaren erdia bi mila bat korporazioen pean dago eta beste erdia hamar-hamabi milioi enpresa txikiren menpean.)

Beraz, Bigarren Mundu-Gerraren ondotik, ekonomiaren parte handi bat, korporazio ekonomiko handien pean egon da. Korporazio handi horiek gobernuaren zenbait departamentutan eragina daukate korporazioek berek behar eta nahi dutena lortzeko. Harez gero, beraz, gobernuaren politika ekonomikoaren parte handi bat korporazioen beharrezanen ispilu besterik ez da izan. Gastu publikoak gero eta handiago bilakatu dira, gastu horien parte handi bat helburu militarretarako zuzenduak diralarik. Hau da gastu *publi-koen* parte handi bat, garapen militarren pean ezarri da, garapen militar horren atzean korporazio handiak daudelarik.

Bigarren Mundu-Gerratik sortutako egoera berria

Bigarren Mundu-Gerratik Estatu Batuak atera ziren munduko botere ekonomiko eta militar dominatzaile eta nagusizat. Europarrek ezin desafia zezaketen botere amerikar hori, are gutxiago alemaniarrek edo japoniarrek. Estatu Batuen nagusitasuna Bretton Woods-eko akordioetan formalizatu zen, non mundu kapitalistaren ekonomiarako arauak ezarri ziren: dolarra errege bilakatu zen, New York-eko Wall Street Mundu-zentrugune finantziarra bihurtu zen, une hartararte City of London delakoak eduki zuen lekua hartuz, Nazioarteko Moneta-Fondoa (International Monetary Fund ingelesez) eta Banku Mundiala White House edo Etxe Zuritik guttiz hurbil, zentzu ekonomikoan noski, zeudelarik.

1950. urteetako azken urteetarako, Estatu Batuetako gobernuak eta korporazio handiek nagusitu zuten merkatal sistema mundu kapitalistan zehar. Aldaketa hau ez zen etorri ezerezetik, Bigarren Mundu-Gerrak berak sortu zuen egitura-aldaketatik baizik. Une hartako Estatu Batuetako ekonomia, kapitalista izanik ere, ez zen, beraren egiturari zegokionez, Lehen Mundu-Gerratik Bigarren Mundu-Gerrarako epean ezagutu zen kapitalismoa bera. Gerra-ondoko sistema korporatibo hau, egoera berrizat hartu behar da. Sistemak barneko koherentzia bat zeukan, Depresio Handira eraman zuen kapitalismo zaharrak ez zeukana, edo honela aurkeztu nahi izan zen behintzat Bretton Woods-en.

Korporazio handia eta inperialismo berria

Enpresa industrialen kontzentrazioa, aspaldiko kontua da. Kontu berria zera da, korporazio berriak lehenagokoak berak ote diren, aldaketaren bat egon ote den eta, baiezkotan, zein neurritan eta zein helburutan.

Korporazioak hornikuntz iturrietara —dela petrolioia zein burdin edo beste edozein lehengai— ailegatu eta beraiek menperatu behar ditu. Horrela kostuak eta hornikuntza, biak, korporazioen esku gelditzen dira. Arazoa beraz, ez datza mozkin handiagoa irabaztean, mozkin segurragoa eta inolako arriskurik gabekoa lortzean baizik. Korporazioa, tamaina handia lortzen duenaren arabera, merkatu-mekanisмотik libratu egiten da. Berak prezioak ezartzeko, bere hornikuntza lortzeko eta produzitzen duena kontsumatzaileei saltzeko, eduki badauka boterea.

Lehenik ezagutu ziren enpresa internazionalak —banku-eragiketak, nazioarteko merkatalgoa finantziatzeko enpresak, zein lehengai-enpresak edo merkatal enpresak berak— eta gaur egungo korporazio internazional modernoak, ezberdinak dira. Lehengo enpresa multinazionalak herri aberats eta pobreen artean aritu ziren batez ere. Gaur egun, aldiz, nazioarteko korporazioak, nahiz eta ez era eksklusiboan, herri garatuen artean aritzen dira batez ere. Korporazio modernoak, saldu behar dituen produktuak ekoizten bait ditu.

Eman dezagun, adibide gisa, korporazio amerikarrei dagokien zenbait zifra:

Estatu Batuak: Kanpoko inbertsio zuzenaren tamaina eta banaketa

Guztira (milioika dolarretan)	1929	1950	1980
Merkatuko banaketa (%)	\$7.528	\$117.888	\$213.468
Kanadan	27	30	21
Europar	18	14	45
Latinamerikan	47	41	18
Asia. Afrika. Ekialde Hurbilean	8	15	16

Goiko koadroan ikus daitekeenez, badago, urteetan zehar egindako Hirugarren Mundutik Lehen Mundurako desplazamendu bat. Hala eta guztiz ere, gauzak ez dira hain sinpleak, zeren mozkinen dagokienean, beheko koadroan ikus daitekeenez, korporazio internazionalak bait dira Hirugarren Mundua zurrupatzen. (Hori dela eta, ez dut ulertzen zero hazkundearen profetak aldarrikatzen ari diren, lehen munduaren abantailak gorde nahian, herri ez-garatuak izugarritzko ezberdintasun hilkor batetan uztea ez bada).

**Inbertsio zuzenak, irabazi osoak (1970-1980)
Barneratuak eta berrinbertituak (lurrez, milioika dolar.)**

	A	B	C	D	E
Guztira	44.009	122.705	97.283	219.988	56
Herri garatuetan	35.399	63.482	71.850	135.332	47
Herri ez-garatuatan	7.992	55.988	23.338	79.326	71
Besteetan	618	3.235	2.095	5.330	61

A: Inbertsio zuzenen isurtze garbia. B: Estatu Batuetara itzulitako mozkinak. C: Irabazi berrinbertituak. D: Irabazi guztiak. E: Estatu Batuetara itzulitako irabazien eta irabazi guztien arteko erlazioa (%).

Koadroan ikus daitekeenez, mozkin handiena lortzen den lurraldeetan ez dago inbertsiorik handiena. (Beraz, Marxen kontrako datua berau). Hala ere, nazio askotako korporazioek, mozkin ederrak ateratzen dituzte Hirugarren Munduko herrialdeetatik. Izan ere, inbertitutako dolar bakoitzeko, 7 dolar baino gehiago itzuli bait ziren Estatu Batuetara hamarkada horretan. (Hirugarren Munduan banku multinazionalak duten eragina beste parada batearako uzten dugu.)

Enpresa handienaren gidabulegokrazia

Inperialismo ekonomikoa, merkatuaren beharrari lotu ohi zaio. Horrela Marxek, kapitalismoa etengabeko salmentak hedatuz ikusi zuen, mundu koloniala helburu horren lehen eskenatokia

izanez. Hala ere, badago ezberdintasun franko Marxek aztertu eta esan zuenetik gaur egun ekonomiak ezagutzen duen egoerara, korporazio handiak, sindikatu handiak eta gobernua bera kausa direla. Marxentzat, enpresa handiaren garapenak kapitalista txikien kontzentrazioa, adierazi nahi zuen, arrazoia, ustiapena eta mozkina izanik —ekonomilari neoklasikoek daukaten eritzia bera, bestalde. Gaur egungo korporazioen garapenaren motibaziorik garrantzitsuenak, haatik, abantaila bulegokratikoak lortzean datza— enpresa erraldoi horien gidabulegokrazientzako boterea alegia.

Zenbait ikertzailek frogatu duenez, korporazio handietan boterea ohizko kapitalistengandik barneko gidabulegokraziara pasatzen da, hots, enpresa erraldoiak bera kudeatzeko behar duen bulegokraziara. Lehen aipatutako kontzentrazio-prozesu horretan, ohizko kapitalisten boterea gutxitu egin da, gidabulegokraziarengana pasatzen da.

Korporazioentzako, tamaina eta hazkundea oso garrantzitsuak dira, zeren eta beraiek gidabulegokraziari ematen bait diote muga gabeko babesa beren helburuak lortzeko. Zenbat eta handiagoa hazkundea, hainbat eta handiagoak irabaziak, eta ez zentzu ekonomikoan bakarrik.

Bigarren Mundu-Gerraz geroztik, nazionalismo ekonomikotik alde egite bat egon da. Horrela, GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) edo Arantzel eta Merkataritzari Buruzko Akordio orokorra, ECC (European Economic Community) edo Europako Ekonomi Elkartea, EFTA (European Free Trade Association) edo Europako Truke-Librearen Elkartea sortu dira, eta nazioarteko tarifak desagertzeko ahaleginak egin dira. Saiok, lurralde horietako korporazioen beharrak isladatzen dituzte, ez inolako edo inongo enpresa txikiak. (Are gutxiago lurralde horietako herri txikiak subirotasunak).

Ohizko nazioarteko merkatalgoan, tarifek, herri baten merkatu-sistema babestu zuten beste herriek zeuzkaten abantailetatik. Inork ez zeukan kanpotiko hornikuntzaren eta berak saltzeko prezioen kontrolirik; tarifa egoki bat izan zen bide bakarra, barneko merkatu-prezioan kanpotiko hornikuntzak ondorio edo eragin txarrik izan ez zezan.

Orain, berriz, enpresa multinazionalaren garapenaz edozein herritara sartzen den kanpoko korporazioak ez ditu prezioak txikitzen. Horrek, bere burua sartzen deneko oreka oligopolistiko babestalea apurtuko luke. Beraren gastuak, sartzen ari den merka-

tuarenak baino txikiagoak baldin badira, bertako enpresek sartzen den korporazioaren nazioan produzi dezakete edo nolabait molda daitezke bertan produzitzeko. Kondizio hauetan, tarifak ez dira gehiago beharrezkoak izango. Oztopo bat bait liren dira korporazioentzako. Halaz ere, nazionalismo ekonomiko berri batek dirau oraindik Estatu Batu, Alemania eta Japoniaren artean gure Mendebalde honetan. (Honek zera adierazten du, kapitalismo moderno, ez dela aurkeztu zen bezain koherentea. Honetaz zerbait gehiago esango dugu geroxeago. Derragun, bide batez, Marxek berak ikusi zuen mundua ikertzeko eta aldarrikatzeko zuen kurria ez dela gaur egun ikusten beraren zenbait jarraitzaileengan, ezen hauek, ortodoxia hilkor bati ezkritikoki lotuak egonik, gaurko egoera ekonomikoa XIX. mendekoa balitz bezala aztertzen bait dute.)

Gainera goiko koadroan ikusi ahal izan dugunez, nazioaniztetako korporazioa atzerrira joaten da, produzitzeko eskulan merkea dagoelako. Honek Singapoore, Taiwan eta Hong Kong-eko garapen industrial modernoaren zerbait adierazten du. Alokairu gutxiagoko kostuekin batera erregulazio gutxiago —poluzio eta kutsadurarengatik— eta zerbitzu publiko eta gizarte-segurantzarako ezarpen gutxiago egoten dira. Halaz ere, garapen multinazionalaren bultzada nagusia, ez da kontsideratu behar eskulan merke baten bila soilik denik. Alokairu urriagoa faktore erabakikorra balitz, Indian egongo litzateke orain produkzio guztia. Merkea den eskulana, trebatu gabekoa da halaber, eta korporazio handiek, gidabulegokraziek zuzenduta, beren produktuak produzitzeko eta saltzeko lanindar trebatua behar dute. (Askotan, hain zuzen ere, Hegoaldea, hots, hirugarren Munduko herrialdeak erabiltzen dira *hardware* delakoa produzitzeko eta Iparraldea, hau da, herri gartuak *software* delakoa ekoizteko).

Nazioaniztetako korporazioak eta beraien beharrak dira, herri garatuen arteko politika ekonomikoarekiko giltza, lehen koadroetan ikusi den bezala. Halaber, beraiek adierazten dituzte herri ez-garatuen protestak, zeren enpresa multinazionalak internazionaltzen bait dute edozein ekonomia modernotan bi sistemen garapen eta errenta desberdinetarako joera. Korporazio multinazionalak herri garatuetan artean aritzen diren bitartean, herri ez-garatuak merkatu-ereduari egokitzen segitzen dute oraindik. Beraz nazioaniztetako korporazio-sistemak egun garatua dagoen eta ez dagoenaren ezberdintasuna handitzen dute. Honela egiturazko desoreka gertatzen da mundu-mailan, non Hirugarren Munduko herriak gero eta atzeratuago dauden (Ikus esaterako, Leontief-ek

mundu-ekonomiari buruz egindako azterketa eta abarrek 1977an: *The Future of World Economy. A United Nations Study*. New York: Oxford University Press.

Nazioaniztetako korporazio modernoarekin, kapitala, teknologia eta lanindar koalifikatua eramaten dira erakundearen barnean. Ahalmen hori muga nazionaletan zehar hedatzen da. Gauza bera gertatzen da kontsumitzaileak bereganatzearekin eta Estatu-tik behar den laguntza lortzearekin. Horrelako botereak ez dagozkie enpresa txikiei eta beraiek funtzionatzen duten merkatu-sistemari.

Armagintzaren ekonomia

Marx-ek aldarrikatu bazuen ere, kapitalismoak ez du porrot egin. Korporazio handiek izugarritzko boterea daukate oraindik. Baina Bigarren Mundu-Gerratik sortu zen egoera berezi hark, beste aldaketa bat ezagutu du, bai Hirugarren Munduan egon diren iraultzak direla kausa, bai lehen munduan bertan egon diren aldaketak direla bide ere. Estatu Batuek ezagutu zuten hazkunde ekonomikoa, gaur egun izugarritzko defizit publikoan eta merkatal defizitean oinarritzen da. Berauek ondorioak dituzte mundu-ekonomian eta ez moneta-trukean bakarrik, baita finantz sisteman bertan ere; azken Wall Street-eko krakadak lekuko.

Gaingiroki bada ere, esan dezagun zerbait armagintzaz eta armagintzaren ekonomiaz, zeren hortxe bait dago egoera berriaren gako. Ikusiko denez, keynesianismo berri hartatik gaurko egoerara, urrats batzuk baino ez dira eman.

Eisenhower presidenteak, militarra bera, gobernua utzi baino lehentxoago, 1961ean hain zuzen, *establishment* edo nagusiteria militar izugarri baten eta arma-industria handi baten bateratzea gauza berri bat zela ekonomia amerikarrean aldarrikatu zuen. Era berean adierazi zuen, konplexu militar-industrial horrekin, guztiz boteretsua eta eraginkorra izanik, kontu handiarekin ibili behar zela handik aurrera. Beraz, kontua ez zen, eta ez da noski, batere txantxetakoa. Izan ere, Estatu Batuetan defentsa-departamentuak, gobernuaren beste departamentu guztiek batera baino jende gehiago enplegatzen du eta ondasun eta zerbitzuak erosteko diru gehiago gastatzen du. Gastu horiek edozein parlamentutatik kanpo

egon dira (eta daude), zeren gastuok, segurtasun nazionalari lotuak bait dira. Eta jakina denez, segurtasun nazionala eta defentsa nazionala dira inon ere ukitu ezin daitezkeen puntuak. Biok puntu sakratu bilakatu dira edonon.

Defentsa nazional baten alde egotea, gaur egun, abertzaletasunaren aldeko adierazgarria da. Jende gutxi jartzen du hori zalan-tzan. Eta defentsa nazional horrek, botere militarren bitartez, gidabulegokrazia berezia sortzen du. Botereak, zientzilari, injine-ru, teknikari eta zenbait langile bereganatzen ditu. Bai eta parla-mentua ere. Era honetan, defentsa-industriak, gobernuan ere sartu egiten dira, Estatu Batuetan kasurik aipagarriena, Pentagonoa delarik.

Botere militar horrek zenbait ezaugarri dauzka. Hala nola:

(a) etsai militar baten beharra: horren mehatxua bide eta arra-zoi direla, norberaren boterea handitzen da;

(b) gastu militar izugarriak, mehatxu horren kausaz justifika-tzen direnak;

(c) barneko egitura guztiz diziplinatua; eta

(d) informazio-kontrola; etsaiarekiko sekretu militarrek gor-de-beharrak, norberaren publikoarekiko ere informazioa debekatu egiten du; horrela armagintzari buruzko edozein eztabaida ere, erresebatuak gelditzen da.

Ondorioz, hiritarra bazterturik gelditzen da. Gainera, berau baztertze hori onartzera behartuta dago, bai teknologia moderno-aren konplexitatearen aldetik —adituen eskutan norberaren arazo-ak utzirik—, bai eta gobernu eta parlamentuaren aldetik ere. Argu-dioak adituen artean erabaki behar dira. Beraz, botere militarra ez da mundu zibilean eztabaidatu izan, ez eta kritikatu ere.

Armen diseinua, produkzioa, zaharkitzea eta berriztapena dira armagintzaren gastuetarako zikloa osatzen duten osagaiak. Super-botere bakoitzak gero eta ahalbide suntsitzaila handiagoko armak garatzen ditu. Bi superbotereen konkurrentzia teknologikoak ere, bere eragina dauka armen lehiaketan. Norberaren armen zaharki-tzea aurrikusiz, kontrako armen zaharkitzea ekarriko duten armak asmatzen eta garatzen saiatzen da norbera. Aditu-multzo batek dihardu zeregin honetan, injineruak eta zientzilariak barne. (Esate baterako, 1970. hamarkadako azken urteetan milioi erdi bat zien-tzilari eta injineru aritu ziren.) Dinamika teknologiko hori, jakitun

horien interes ekonomiko, bulegokratiko eta zientifikoek mantentzen dute. Honela, Estatu Batuak aipatzeko, Pentagonoak berak lortu nahi duena Kongresuari jakinerazten dio. (Botere burokratiko horren kontra eta horren garapenaz mintzatu zen Eisenhower presidente eta militarra.)

Botere horretatik datozen gastu ikaragarri guztiak, politika fiskala dela bide, "defentsa nazionala" eta "segurtasun nazionala" ondasun publikotzat harturik, aurrekontu nazionallean sartzen dira, zenbait lekutan, Estatu Batuetan kasu, izugarritzko defizita sortaraziz.

Ekonomiarekiko oinarri keynesiar hori, armen gastu sendoa dakarrelarik ere, ongi ikusia izan da azken urteotan Iparamerikan eta bienbitartean, pobreentzako zerbitzu sozialen gastuak gaizki ikusiak izan dira.

Zenbait ekonomilari inozok, gastu militarrek, ekonomia moderno baten zutabetzat onartzen ditu. Batzuk, helburu zibilen gastuak —osasun-zerbitzuak, etxagintza, jende-garraioak, kontsumo pribatu hobe eta handiagora daraman zerga gutxitzea— antzeko zutabeak direla onartzen dute. Batetik besterako iragapena, gauza erraza izango dela dio zenbait ekonomilarik.

Beste ekonomilariarentzat, aldiz, Paul Samuelson Nobel sariduna kasu (1976. *Economics*. New York: McGraw-Hill, 820-821 orr.), gastu militarrek ez daukate aparteko garrantzirik, zeren go-rengo politika nazional bat dela kausa beraiek derigorrezko ez balira, orduan ondorio ekonomiko bera lortuko bait litzateke produktu militarrek erabilera zibiletarako bilakatuz edo eginkizun pribatueterako erabiliz.

Baina litekeen bilakaera hori ez da hain sinplea. Lehen, gastu militarrek sektore publikoa nola handitu duten ikusi dugu. Gainera, konplexu militar-industrialaren atzean, egitura sendoa eta bortitza dago; eskolak, parkeak eta eritetxeak eraikitzeke ez dagoena. Bonba-hegazkin baten atzean korporazio militar eta industrialak dago. Bera sendoa eta baliabideduna da beraren interesak defendatzeko. Etxagintza edo eta osasuna hobetzeko ez dago antzeko botererik, ez eta bi superbotereen arteko antzeko konkurrentzia teknologikorik. Nolabait esateko, hutsune bat baino ez dago gure mendebaldeko gizarteetan. (Jakina denez, inongo merkatu-mekanismok —ez klasikok ez eta neoklasikok ere— ez ditu etxe-, garraio- edo eta osasun-zerbitzuak ongi eta merke hornitzen.)

Armagintzarako korporazioek beren gidabulegokraziak sortu dituzte, izan ere, boterea bait dute beraiek produzitutako merkanztzien prezioak kontrolatzeko. Preziook merkatu-mekanisмотik kanpo daude. Hori ez da gertatzen lehen aipatutako zerbitzu zibiletan, zeren ez bait dago halako boteretik daukan antzeko korporaziorik arlo hauetan. Eta eginkizuna enpresa txikien menpe gertzen da, edo eta gobernuaren zeregin ekonomikoaren menpe.

Beste aldetik, Samuelson-en baieztapen horrek, bi superbotere erraldoien, hots, Estatu Batuen eta Sobiet Batasunaren artean dagoen segada edo artea enoratzen du. Eta segada bera mantentzen eta gordetzen duten botere ekonomikoak enorazten ditu, halaber. Ameriketarrentzat sobietarren esistentziak berak justifikatzen ditu defentsa-gastuak. Era berean, Nikita Khrushchev-en idazkietan (1970, *Khrushchev Remembers*. Boston, MA: Little Brown) irakur daitekeenez, Sobietar Batasunean inperialismo amerikarrak justifikatzen ditu armatarako gastuak. Biak, Estatu Batuak eta Sobiet Batasuna segada batean daude.

Zerbitzu armatuek bizi egin nahi dute, bai eta dirua egin ere. Arma-enpresek bizi egin nahi dute, bai eta dirua pilatu ere; horretarako, armak produzitu behar. Egun inork ez du sinesten bi superbotere erraldoien artean gatazka armaturik zuzenki egongo denik; biok dakite (eta guztiok dakigu) gatazka horretatik inor ez litzatekeela salbu aterako ezer kontatzeko. Beraz, armagintz teologiak zera sinesterazi nahi digu, armen konkurrentzia, armen lehiaketa, gatazka hura gerta ez dadin derrigorrezko dela. (Halaz guztiz ere, argi dago bi sistemen superbizipena arma-lehiaketaren prozesu hilkorra kontrolatzean datzala).

Arma-lehiaketak —munduan zehar, 1982an, minutuko milioi bat dolar zen— bizimodua suntsitzen du, kontsumotik eta enpresen berriztapenetik kapitala aldenduz. Gainera, behe-rago ikusiko denez, teknologia militar modernoak ez du hainbesteko aplikaziorik teknologia zibilean.

1970.eko hamarkadan, Estatu Batuek Barne-Produktu Osoaren ehuneko 5etik 8ra bitartean gastatu zuten helburu militarretan. Alemaniak 3tik 4era, eta Japoniak ehuneko bat baino gutxiago. Honela aurreratutako kapitala inbertsio zibiletan sartu zen, zeinak orain hain arrakastuki Estatu Batuetako industriari mehatxu egiten dion. (Baina ekonomiaren "osasuna", Barne-Produktu Osoaren (BPO) indizeaz neurtzen bada, beste kontu bat da).

Estatu Batuak eta Sobietar Batasuna dira arma-esportatzailearik handienak. Armak, garatu gabeko herriek eta nazioek erosten dituzte batez ere. Beraz, herri garatu gabeetan, gastu horiek, bizitza standarra altza dezaketen gastu zibilen kontra daude. Horrela herri garatuetakoa eta garatu gabeetako leizea, handituz doa.

Gainera aurrekontu militarrek ez dira ekonomiaren orekatzailerle. Defizit publikoaren parte handi bat izanik, ondorioz, inflazio handia dakarte — korporazioek gastu handiak prezio handiez merkatu-konkurrentziarik gabe estaliz. Edo inflazioari aurre egiteko, interes-tasa handiez baliatuz, langabezia eta atzerapen ekonomikoa ekartzen dituzte, edo eta, gaur egun ezagutzen dugun egoera, hots, biak, bai inflazioa eta baita langabezia ere.

Gastu militarretiko aurrekontu-defizitak, beraz, inflazioa ekartzen du, edo, inflazioari aurre egiteko interes-tasa handiak eta guztiz atzerakoiak direla bide, atzerapen ekonomikoa. Hauetxek izan dira oraintsu arte ezagututako ziklo ekonomikoak, alegia inflazioa eta segituan, berari kontra egiteko, atzerapen ekonomikoa. Baina gaurko egoera berrian biak ezagutzen dira batera, bai inflazioa eta baita atzerapena eta langabezia ere, zeren eta ohizko politikek — politika fiskalak eta moneta-politikak — inflazioa balaztazten duten izugarritzko langabezia sortaraziz.

Armagintza, sekretu militarrek, inflazioa eta nazionaltzea

Armagintzan ari diren enpresa horien nazionaltzea edo sozialtzea lehen urratsa izango litzateke sekretu militarrek ez gordetze-ko, halako erreserba mota ez edukitzeko, eta dauden ikerketen emaitzak publikoak izateko. Horrela behintzat, ez litzateke egongo, sekretuak direla kausa, bestearen armak zaharkitzea lortzeko inongo norgehiagokarik. Beraz, sekreturik ezak eta argitasunak, lehen ondorio batera garamatzate, armagintzako enpresak nazionaltzera.

Inflazioa geldierazteko moneta-politikak funtzionatzen ez duelako, eskari erantsia edo osoa neurri fiskalen bidez kontrolatzea pentsatu zen.

Teologia ekonomikoak zer dio? Hara. Langabezia baldin bada-ngo, zergak murrizten dira; honek jendea, gastatzeko errenta pribat-

tu gehiagorekin uzten du, eta ondoriozko eskariak, lanpostu gehiago behar izatea esan nahi du. Edo zergak gehitu gabe gastu publikoak gehitzen dira, eta honela gobernuak ondorio berberarekin eskaria osatzen du. Are gehiago, gobernuak enplegatzen duen jendeak gastatu egiten du eta horrela eginez eskaria ugaltzen du —ondorio biderkatzailea deitzen dena berau—.

Arazoa inflazioa bada, teologiaren arabera alderantzizko politika ezartzen da. Zergak altxatzen dira, eta honek gastu pribatuak murrizten ditu. (Hori edozein moneta-politika baino hobea da, zeren eta zergak kontsumoaren gainean izanik, ekoizkortasuna edo produktibitatea gehitzeko ez bait dira kaltegarri. Eta inbertsioak —interes-indize baxuak direla bide— ekoizkortasuna gehi dezake.) Gastu publikoak murrizten dira eta honek, gobernuak ondasun eta zerbitzu-eskarirako gutxiago laguntzen duela esan nahi du, eskari erantsia gutxitzen duelarik.

Baina, inflazioaren kasuan bagaude, predikatutakoa ez da hain erraz lortuko. Ez bakarrik kontsumo-masen gizarte honetan zergak altxatzea berez zail delako, edo eta gastu publikoak gutxitzea hain erraz ez delako —zeren eta horiek pobreentzako babesa esan nahi bait dute—, baizik eta gaurko egoera ekonomikoa testuliburuetan agertzen dena ez delako. Gaur egun indar boteretsuak ari bait dira ekonomian lehiatzen. Hauetariko bat, indar militarrek dira. (Lehen esan dugunez, gastu militarra gobernu-gastuaren parte handi bat da).

Aurrekontu-defizita, zeretik dator, hazkuntza barik zergak gutxiztetik eta gastu publikoak gastu militarrek batez ere, handiztetik. Murrizt al daiteke gastu militarrik?

Gastu militarrek, korporazio sendoek eta burokrazia boteretsuek defendatzen dituzte. Beraz, politika fiskala erabiltzekotan, beraiek ez dute inoiz pentsatzen murrizteko arazo direnik. Murrizte bat izatekotan edo egitekotan, gastu zibiletan egin behar, baina inoiz ez sakratuak diren defentsa-gastutan. Gehikuntza bai, baina inoiz ez murrizketarik.

Konplexu militar-industrialak, korporazio ekonomiko handien eta gobernuaren arteko sinbiosia esan nahi du. (Esaterako, Estatu Batuetako aireindarrak eduki nahi lituzkeen arma-sistemak —hegazkinak, misilak, gidaketa-aparailuak— arma-enpresa handiei ezaguterazten dizkiete. Plazer berberaz arma-enpresek aireindarrak nahi dituen armak diseinatu eta produzitu egiten dituzte. Ia

erlazio perfektua. Gainera, Pentagonoaren eta arma-enpresa horien zuzendaritzaren edo gidaburokraziaren artean etengabeko jende-trukaketa dago.

Arma-enpresa handi horiek nazionaltzeko, lehen aipatu dugunaz gainera, egon badago beste arrazoi garrantzitsu bat. Beraiek gobernutik lortzen dute beren negozioa, gobernuak emandako kapital publikoaz aritzen bait dira zabalkiro. Beraien mozkinak bakarrik daude sektore pribatuan. Publiko bihurturik baleude, ez lirateke gehiago enpresa pribatu baten fikzio pean ariko, eta arakapen publikotik puntu gehienetan libre izango lirateke. Egoera guztia behintzat ikuskor izango litzateke eta enpresa pribatu horien presio-taldeak mugatuta egongo lirateke.

Beharrezkoa da defentsa-helburuko gastuak jendeak zuzenki eta erabat kontrolatzea, zeren onartezina bait da mozkin pribatuen aginduek kontratu inflazionista horietara eramatea, gastu ikaragarri horietara, erabilera gabeko teknologia horretara eta bizitzarako gero eta arriskutsuago den egoera horretara.

Gastu militarretan bidegabekeriak gutxitzeko, produkzio militar guztiak, jendearen kontrol pean egon behar du. Gainera, mozkinak ez lirateke lortu behar produkzio militar zuzenaren bidez. Zeren, jende gutxi onartzen bait du edozein zerbitzu publikoren-gatik mozkinak lortu behar direlakoa. Produkzio militarren gaineko kontrol publikoaren logika gauza bera da. Arazoa guztiz garrantzitsua denez, nazioarteko politika berezi bat eskatzen du. Hala nola armen egiaztapena eta kontrola. Bai eta armen murrizketa ere eta dagoen iparralde/hegoalde arteko ezberdintasun izugarri hau apurtuko lukeen beste nazioarteko ordenu ekonomiko berri bat ere.

Beste aldetik defentsa-gastuek ekonomia modernoaren botere produktiboarekiko laguntza izan barik, kontrako efektua daukate. Alemaniak eta Japoniak, Estatu Batuak baino aurreratuago daude beraien produkzio zibiletan, bien hala biek ere azken urteotan makineria eta teknologia zaharra berriztatu dituztelako, ameriketarrek kapitala helburu militarretarako erabili duten bitartean. (Lehen esan dugunez, arma-gastuak axolagabekoak dira efizientziarekiko. Zeren, beraien parte handi bat ez bait dago merkatu-konkurrentzi mailan eta gatuak gainestaldiak bait dira. Armen kontua, beste aldetik, ez da txantxetako; Estatu Batuetan, kasu, aurrekontu federalaren erdia).

Armagintza: mundu-arriskurik handiena

Gastu militarra, botere ekonomiko eta korporatiboaren modu bat baino ez dela ikusi dugu. Lehentxoago esan dugun bezala, Dwight D. Eisenhower izan zen konplexu militar-industrial konzeptua sortu zuena eta botere horretaz adi egoteko aldarrikatu zuen lehena.

Bi superbotereen arma-lehiaketa eta lasterketa, kritikoa da eta potentzialki suntsitzaila. Behin kontrastaketa ideologikotzat hartu edo ikusi zena, gaur egun tranpa eskalatzailatzat ikusi behar da. Ez hori bakarrik, zeren gainera, gastu militarrek, kontsumo zibilarren kontra bait daude.

Beraz, beharrezkoa da gurpilzoro hori nolabait apurtzea. Nahiz eta botere militarrek eta korporazioak elkarre sinbiotikoan bizi eta lan egin, ez dira ahalguztidun. Herri-boterea mobilizatu beharra dago arma-industriak geldierazteko, beharrian zibilak betetzeko, eta hortik ateratako kapitalak herri pobreetan produkzioa gehitzeko ere.

Geure beharrianak betetzeko zientzia eta teknologia behar ditugu. Gu ez gara berorien kontrakoak. Baina biak, zientzia eta teknologia, ez daude prozesu sozialetik kanpo. Zientzia sozialak, ekonomi zientzia barne, are gutxiago. Ekonomi zientzia definitzean, merkatuaren indar inpersonalez aritzen bada, orduan zientzi mota hori zaharkiturik dagoela esan behar da. Izan ere indar inpersonalen orde, gaur egun, korporazioak, sindikatu handiak eta gobernu bera —eragile ekonomiko bezala— agertzen bait dira. Are gehiago, ikusi dugunez, sinbiosi ia perfektua dago korporazio batzuren eta gobernuaren zenbait departamenturen artean. Guztiau aztertu behar da inflazioaren kausak arakatzeko eta bera kontrolatzeko neurriak hartzerakoan. (Hori egiteko, dena den, beste saio bat behar genuke; gaurko honetan hartu behar diren zenbait neurri beharrezko ikusi eta ukitu ditugu soil-soilik. Egoera berri honi irtenbide bat emateko, ikus *Larrun 6* zenbakian, *Langa-bezia eta inflazioaren kontrako zenbait neurri beharrezko*.)

Arma-lehiaketak mantentzen duen azken argudioa zera da, sistema ekonomiko, sozial eta politikoa defendatzen duelako bi superbotereenganako sinesmena hain zuzen ere. Onartu behar dugu halere, arma-lasterketa ez dela, inola ere ez, inongo eta ezelako salbatzaile. Arma-lehiaketa barik, armen kontrola behar da eta ez

bi superbote horiengan, bakarrik baizik eta baita beste herriengan ere. Kontrolak egon behar dute arma nuklearren produkzio eta garapenaren gainean, beraiek murrizteko eta azken batetan deusezteko. Hauxe da gaur egungo herri guztietako kezkarik larriena. Militarrek nola kontrola daitezkeen da egungo benetako arazoa.

Gaur egun munduak ezagutzen duen arriskurik handiena, botere militarretik dator. Berorrek mehatxatzen du ez bakarrik prozesu zibilen garapena jendearen beharrezan bete gabe utzita, baizik eta baita gizonaren munduko existentzia bera ere. Militarrek kontrolpean egon behar dute nonnahi. Jendeak parte hartu behar du eginkizun horretan. Beraz, enpresa militarren nazionaltzea dugu lehen eginkizuna. Ez bakarria, zeren arriskua ez bait da desagertzeko beraiek nazionaltzearekin. Teknologia bikoitza izanik, onerako eta txarrerako erabil daiteke. Beraz enpresa militarren nazionaltzea berez ez da aski. (Kasurik aipagarriena Hitler litzateke). Hurrengo urratsa armagintzaren beraren kontrola izan liteke. Baita berori gutxitzea ere.

Beraz, ez dugu ulertzen zergatik, Europak, edo hobeki esanda Europako Ekonomi Elkartek (EEE), zenbaiten ustez, egun bere burua zertarako armatu behar duen. Armagintza hori, EEEko enpresa militar erraldoiek hori berori nahi dutelako bakarrik uler daiteke. Edo eta Estatu Batuetako teknologia militarreko enpresak —zenbaitzu “teknologia berriak” barnean dauzkatenak— hori saldu nahi dutelako. Gure ustez, armagintza berri hori ere geldierazi egin behar da. Armen negozioa moztu egin behar da. Mozketa honek, ez du ekarriko ekonomian atzerapen edo krisialdirik. Aitzitik, hortik ateratako kapitala, beste zenbait arazo sozialetan inberti liteke. Ez dezala inongo inozok esan, honela lanpostu gehiago sortuko dela. Ez eta bi superbote erraldoiei kontra egiteko pesteren bat behar dugula —txinarrek behin aldarrikatu zuten bezala—. Nahikoa kapital-botatze badugu armagintzan gaur, beste kapital-isurtze bat izan gabe ere.

Armagintza eta Hirugarren Mundua

Leontief eta Duchin-en arabera (1983, *Military Spending*. New York: Oxford University Press), munduan zehar produkzitutako ondasun eta zerbitzu guztietatik, %6 erabilera militarretara zuzen-

tzen da. Zenbait ekonomilarik, ikerketa militarretatik datozen emaitzek ekonomia zibilarri pentsatzen dute on egin diezaioketela. Baina bi autore horiek esaten dutenez, gauza bera esan daiteke beste ikerkuntza zibil batzuk egingo balira aterako liratekeen emaitzez.

Leontief eta Duchin-ek ekonomia militarretik zibilerako iragapen-arazoa ikertu dute, zeren ez baita posible bapatean helburu militarrei zuzendutako baliabideak libreki eta supituki helburu zibiletara zuzentzea. Gaur dauden gastu militarrek gutxitzeek ekonomiaren beste sektoreetan murrizte bat ekar ez dezaten, botilalepoak gerta ez daitezen, zenbait eskenatoki estudiatu dute input-output taulak erabiliz.

Honela, 2000.urterarte, gaurko salerosketa militarretako joera gutxitzen bada, munduko ekonomian ondorio eragingarri positiboa izango du horrek, bereziki oinarrizko kontsumo-ondasunak produkzitzen dituzten sektoreetan lanpostuak sortuz. Gainera herri garatu gabeetan agertzen da, batez ere, produkzio eta kontsumoaren hobekuntza hori. Izan ere, "gastu militarrek handitzen direnean, kontsumo-ondasunak eta zerbitzuak dira gehien gutxitzen direnak" (Leontief eta Duchin 1983, 6.kapitulua).

Une honetan produktu militarren produkzioa, herri garatuei dagokie. Leontief eta Duchin-en ustez (1983, lehen kapituluan), "nazioarteko merkatalgoa dela eta, herri garatu oso gutxi batzuk produkzitutako ondasun militarrek, munduan zehar hedatzen dira. Merkatalgo horren ondorio zuzena nazioarteko erosteko ahalmenaren birbanaketa da, zeinak gutxien garaturik dauden lurraldeei, negatiboki eragiten dien". Autoreon ustez, herri garatu gabeetan, nahiz eta laguntza ekonomikoa izan eta beraien gastu militarrek murriztu, herri garatuen eta garatu gabeen arteko leizea "ia ez litzateke murriztuko." Leize hura gutxitzeko herri garatu gabeetan egitura sozialen aldaketa beharko litzatekeela diote autorenok.

Beraz, zera esan daiteke, alegia, arma-lehiaketak, arriskurik handiena izatetik kanpo, herri garatuen eta garatu gabeen artean dagoen izugarrizko ezberdintasuna handitu egiten duela objektiboki.

J. T.-A.